

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

2(2) 2018

Երևան - 2019

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան

Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Հովհաննիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Վ. Ն. Այվազյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ (060) 71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.yసు.am
publishing.yసు.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 29 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2019
Հանձնված է տպագրության՝
02.05.2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արթուր Վաղարշյան ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ.....	7
Ալվարո Ալեքսանյան ԳԱՐԵԳԻՆ ՆՇԴԵՀԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՅԱՑՔՆԵՐԸ..	17
Կարեն Ամիրջյան ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՅՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	29
Հայկ Մարտիրոսյան ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԽԼԻԴՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ...	41
Վիկտորյա Օհանյան ՑԱՆԿԱԼԻ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ. ՓԱՓՈԿ ՈՒՂՂՈՐԴՄԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ (NUDGE THEORY) ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	49
Վարդան Այվազյան ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՈՒՄ	65
Անահիտ Մանասյան ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՃԱԽԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ	79

Սամվել Մուրադյան	
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ	
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ.....	93
Գևորգ Դանիելյան	
ԵՐԵՎԱՅԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՅԵՐԸ.....	111
Կարեն Հակոբյան	
ՊԱՏՇԱՃ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՐԺԵՔԸ.....	129
Հասմիկ Ենգոյան	
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՄԱՐՄՆԻ ԿՈՂՄԻՅ ՎԵՐԱՀՄԿՎՈՂ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԺԱՄԿԵՏԱՆՅ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻՆ ՄԱՍՆԱԿՅԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻՅ ԶՐԿԵԼՈՒ ՀԻՄՔ	141
Սայադ Բաղայյան	
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ ԵՎ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ.....	150
Արսեն Հովհաննիսյան	
ՀԱԿԱՄՐՅԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԳԵԼՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ.....	162
Արմենուհի Չիֆլիկյան	
ՎԻՐԱՎՈՐԱՆՔԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	176
Սոնա Թևանյան	
ԷԼԵԿՏՐԱԷՆԵՐԳԻԱՆ ՈՐՊԵՍ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՕԲՅԵԿՏ.....	190
Վահե Հովհաննիսյան	
ՎՆԱՄԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՈՂՋԱՄԻՏ ԺԱՄԿԵՏՈՒՄ ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՄԱՆ ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑԱԿԱՐԳ	203

Մերզեյ Մեդրյան	
ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ	
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ	
ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ (ԳՈՐԾՈՂ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ	
ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ).....	216
Аида Искоян	
ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ	
И ОХРАНЫ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА СЕНОКОСОВ И	
ПАСТБИЩ	238
Տիգրան Մարկոսյան	
ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ	
ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ	250
Օլիմպիա Գեդամյան	
ՈՌՈԳՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԱՍՆԱԿՑԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ	
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆ ՈՒ ԱՌԿԱ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ... 262	
Հեղինե Գրիգորյան	
ԶՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ	
ՀՀ-ՈՒՄ. ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ	
ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ	276
Տիգրան Խաչիկյան	
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ԻՐԱՎԱԶՈՓՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ	
ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ԳՈՐԾԻ ՓԱՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԻ Ի	
ՊԱՇՏՈՆԵ ՊԱՐԶՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ	
ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ	292
Աշխեն Ղարապյան	
ՎՃՌԱԲԵԿ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	
ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	302
Աննա Մարգարյան	
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆՉԱՓԱՀԱՄԻ	
ՀԱՆՑԱՎՈՐ ԿԱՄ ՇԵՂՎՈՂ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ	
ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ	320

Աննա Վարդապետյան	
ԲԼԱՆԿԵՏԱՅԻՆ ՆՈՐՄԵՐՈՎ ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	335
Ժենյա Ստեփանյան	
ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՌԵՅԻԴԻՎԻ ԵՎ ԴՏԱՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՅԵՐ	352
Գոհար Հակոբյան	
ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԿԱՆԱՆՅ ԴԵՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՇՈՒՐՁ	370
Սամվել Դիլբանդյան	
ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՄԱՆ ԱՆԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ	386
Սերգեյ Սարաբյան	
ՀԵՏԱԽՈՒՋՄԱՆ ՄԵՋ ԳՏԵՎՈՂ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵԼԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՇԵՌԱԿԱ (ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ ԲԱՅԱԿԱՅՈՒԹՅԱՄԲ) ԿԱԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ (ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԻ, ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՄԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՅԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ).....	396
Վահե Ենգիբարյան	
ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	415
Նելլի Աղաբաբյան	
ԱՆՉԱՓՈՒՄ ՏՈՒԺՈՂՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՇԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ ՔՐԵԱԴՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՅԵՐ	430
Արման Սարգսյան	
ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱՆՈՐՄԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ	454

ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ
ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՃԱԽԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ
ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

Անահիտ Սանասյան
*Արդարադատության ակադեմիայի պրոֆեսոր,
ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ,
իրավ. գիտ. թեկնածու*

Սահմանադրական կայունության հիմնախնդիրների ուսումնասիրության տեսանկյունից բացառիկ կարևորություն ունի սահմանադրական զարգացումների հաճախականության վերլուծությունը: Կան հեղինակներ, որոնց կարծիքով, ժամանակն է սահմանադրական կայունության հատկանիշի առկայությունը պայմանավորող ելակետային չափանիշը: Նրանք գտնում են, որ սահմանադրական համակարգերի կայունությունը պայմանավորված է ժամանակի մեջ Սահմանադրության գործողության երկարատևությամբ, այսինքն՝ այն հանգամանքով, թե որքան երկար է այն մնում ուժի մեջ: Հիշյալ հեղինակների կարծիքով, երբ քաղաքական գործիչները նախատեսում են որոշակի սահմանադրական կարգավորում, նրանց շահերից չի բխում դրանից հրաժարվելը՝ նորից համաձայնության գալու համար անհրաժեշտ հավաքական գործողությունների ու դրա համար պահանջվող ներքին ծախսերի պատճառով: Քննարկվող տեսությունը ենթադրում է Հիմնական օրենքի կենսունակության դրական կախվածություն ժամանակից, ինչը նշանակում է, որ երբ Սահմանադրության հեղինակները համաձայնության են գալիս որոշակի կարգավորման առնչությամբ, դրա փոփոխման հավանականությունը ժամանակի մեջ փոքրանում է¹: Հետևաբար, հիշյալ տեսակետի կողմնակիցները, այլ հանգամանքների թվում, սահմանադրական կայունությունը պայմանավորում են ժամանակային գործոնով կամ Սահմանադրության գործողության ժամանակահատվածով:

---

¹ St' u Negretto G. L., նշված աշխատությունը, էջ 6-7:

Անդրադառնալով ներկայացված մոտեցմանը՝ նշենք, որ, մեր կարծիքով, Սահմանադրության՝ երկարատև ժամանակահատվածի ընթացքում գործողությունը կարող է պայմանավորված լինել ոչ միայն այն հանգամանքով, որ վերջինս կենսագոյի հիմնարար կանոնների շուրջ հասարակական համաձայնություն է և ամրագրում է իրավական այն հիմնարար արժեքներն ու սկզբունքները, որոնք բնորոշ են սոցիալական հանրության պատմական տվյալ փուլին, այլ մի շարք քաղաքական, սոցիալական, տնտեսական և այլ գործոններով: Օրինակ՝ Կոլումբիայի 1886 թ. Սահմանադրությունը փոփոխվեց միայն 1991 թ.՝ ուժի մեջ մնալով 105 տարի, սակայն դրա հիմնական պատճառը ոչ թե Սահմանադրության հեղինակությունն էր, այլ սահմանադիր ժողով հրավիրելու անհաջող փորձերը, որոնք մինևույն ժամանակ ուղեկցվում էին Սահմանադրության հիմնական գաղափարների առնչությամբ գոյություն ունեցող սուր քննադատությամբ: Իսպանիայի Սահմանադրությունը նույնպես իր գործողության 30 տարիների ընթացքում կրել է ընդամենը երկու տեքստային փոփոխություն: Դրա պատճառը, սակայն, քաղաքական համաձայնության բացակայությունն է և ոչ այն, որ Սահմանադրությունը չունի զարգացման անհրաժեշտություն¹: Ռումինիայի 1991 թ. Սահմանադրությունն իր գործողության 27 տարիների ընթացքում կրել է ընդամենը մեկ փոփոխություն՝ 2003 թ.-ին: Սահմանադրական երկրորդ փոփոխությունների անհրաժեշտության հարցը բարձրացվեց 2012 թ. քաղաքական ճգնաժամից հետո, հանրային քննարկումներն սկսվեցին 2013 թ.²: 2015 թ. պետք է տեղի ունենար նշված հարցով սահմանադրական հանրաքվե, սակայն այն նախաձեռնած կառավարությունը հրաժարական տվեց, ինչի արդյունքում հանրաքվեն այդպես էլ տեղի չունեցավ: Բելառուսի Հանրապետության 1994 թ. Սահմանադրությունն իր գործողության 24 տարիների ընթացքում ընդամենը երկու անգամ է ենթարկվել փոփոխություննե-

---

¹ Քանզի այն զարգանում է տեքստային փոփոխություններից տարբերվող այլ եղանակներով, օրինակ՝ մեկնաբանության միջոցով (տե՛ս How Constitutions Change (A Comparative Study) / edited by Oliver D., Fusaro C., Oxford and Portland, Oregon, 2011, էջ 282-283):

² St' u Enache M., The Constitutional Reform in Romania // US-China Law Review, Vol. 12, N 8, 2015, էջ 633-646:

րի: Առաջին անգամ Բելառուսի Սահմանադրության տեքստում փոփոխություններ կատարվել են Սահմանադրության ընդունումից ընդամենը երկու տարի հետո՝ 1996 թ.-ին: Ընդ որում՝ Սահմանադրությունում կատարված փոփոխություններն այնքան էական էին, որ հաճախ գրականության մեջ խոսվում է Բելառուսի երկու տարբեր՝ 1994 թ. և 1996 թ. Սահմանադրությունների առկայության մասին: Նշված փոփոխությունների արդյունքում փոփոխվեց իշխանությունների բաժանման ու հավասարակշռման համակարգը, էականորեն ավելացան Հանրապետության նախագահի լիազորությունները, ստեղծվեց երկպալատ խորհրդարան, նախագահը ձեռք բերեց խորհրդարանն արձակելու, օրենքի ուժ ունեցող դեկրետներ ընդունելու լիազորություններ և այլն¹: Նախագահ Լուկաշենկոյի և խորհրդարանի միջև այդ ժամանակահատվածում առկա քաղաքական կոնֆլիկտի պայմաններում սահմանադրական նշված փոփոխությունների քաղաքական պատճառներն ակնհայտ էին²: Ակնհայտ էր նաև սահմանադրական երկրորդ փոփոխության քաղաքական համատեքստը, երբ 2004 թ.-ին Սահմանադրության տեքստից հանվեց նույն անձի կողմից երկուսից ավելի անգամ Հանրապետության նախագահի պաշտոնը զբաղեցնելու արգելքը³: Կարծում ենք, որ Բելառուսի Հանրապետության պարագայում նույնպես Սահմանադրության անփոփոխ տեքստի երկարատև գործողության հիմնական պատճառը ոչ թե Սահմանադրության հեղինակությունն է, այլ այդ երկրում ստեղծված քաղաքական իրավիճակն ու դրանից բխող սոցիալական ու տնտեսական տարատեսակ գործոնները:

Հավելենք նաև, որ որոշ դեպքերում սահմանադրական փոփոխությունների հաճախականության տարբերությունները սուկ առաջին հայացքից են՝ պայմանավորված որոշակի օբյեկտիվ հանգամանքներով: Օրինակ՝ այն երկրներում, որտեղ սահմանադրական փոփոխությունները կարող են կատարվել գլխավորապես հան-

---

¹ Տե՛ս **Левская Л.**, Конституционное развитие Республики Беларусь, http://mogilev-region.gov.by/files/konstitucionnoe_razvitie_respubliki_belarus.doc, /Վերջին մուտք՝ 16.06.2018/:

² Տե՛ս <https://www.hrw.org/reports/1999/belarus/Belrus99-04.htm>, /Վերջին մուտք՝ 16.06.2018/:

³ Տե՛ս http://president.gov.by/ru/constitution_ru/, /Վերջին մուտք՝ 16.06.2018/:

րաքվեի միջոցով, սովորաբար նախապատրաստվում է անհրաժեշտ փոփոխությունների մեկ ամբողջական փաթեթ, և սահմանադրական բարեփոխումն իրականացվում է Սահմանադրության ամբողջ տեքստն ընդգրկող մեկ փաթեթի տեսքով: Օրինակ՝ 1995 թ. ՀՀ Սահմանադրությունը, որում փոփոխությունները հնարավոր էին միայն հանրաքվեի միջոցով, տեքստային փոփոխությունների է ենթարկվել երկու անգամ՝ 2005 թ. և 2015 թ.: Երկու դեպքում էլ փոփոխությունները ներկայացվել են Սահմանադրության ամբողջ տեքստն ընդգրկող մեկ միասնական փաթեթի տեսքով: Նույնը կարելի է ասել նաև մեկ անգամ՝ 2003 թ.-ին, փոփոխված Ռուսիայի 1991 թ. Սահմանադրության մասին:

Մինչդեռ այն երկրներում, որտեղ սահմանադրական փոփոխություններ կարող են կատարվել նաև խորհրդարանի կողմից, դրանք, որպես կանոն, կատարվում են՝ ըստ կոնկրետ ոլորտում առաջացած անհրաժեշտության, յուրաքանչյուր հարցի համար ինքնուրույն, չի ներկայացվում Սահմանադրության ամբողջ տեքստն ընդգրկող փոփոխությունների մեկ միասնական փաթեթ, և բնականաբար, առաջին հայացքից տպավորություն է ստեղծվում, որ նշված երկրներում փոփոխությունները կատարվում են առավել մեծ հաճախականությամբ: Օրինակ՝ Խորվաթիայի Հանրապետության Սահմանադրությունը, ըստ վերջինիս 138-րդ հոդվածի, կարող է փոփոխվել խորհրդարանի պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երկու երրորդով: Խորվաթիայի Հանրապետության 1990 թ. Սահմանադրությունը փոփոխվել է 1997 թ.-ին, 2000 թ.-ին, 2001 թ.-ին, 2010 թ.-ին, և քաղաքացիական նախաձեռնության կարգով մեկ անգամ Սահմանադրության տեքստում փոփոխություն է կատարվել 2013 թ.-ին¹: Լիտվայի Հանրապետության 1992 թ. Սահմանադրությունը փոփոխվել է 1996 թ.-ին՝ երկու անգամ, 2002 թ.-ին, 2003 թ.-ին՝ երկու անգամ, 2004 թ.-ին, 2006 թ.-ին: Ընդ որում՝ ըստ Սահմանադրության 148-րդ հոդվածի՝ Սահմանադրության փոփոխությունները, բացառությամբ Սահմանադրության 1-ին հոդվածի, 1-ին և 14-րդ գլուխների (որոնք կարող են փոփոխվել միայն հան-

---

¹ Տե՛ս Խորվաթիայի Հանրապետության 1990 թ. Սահմանադրություն, <http://concourt.am/armenian/constitutions/index2015.htm> /վերջին մուտք՝ 16.06.2018/:

րաքվեով), Մեյմուս քննարկվում և քվեարկվում են երկու անգամ և ընդունվում են Մեյմի անդամների ձայների առնվազն երկու երրորդով¹: Չեխիայի Հանրապետության 1993 թ. Սահմանադրությունը փոփոխությունների է ենթարկվել 1997 թ.-ին, 2000 թ.-ին, 2001 թ.-ին՝ երկու անգամ, 2002 թ.-ին, 2009 թ.-ին, 2012 թ.-ին, 2013 թ.-ին²:

Նշենք, որ ներկայացված բոլոր փոփոխությունները վերաբերել են առանձին կոնկրետ հարցադրումների և ոչ սահմանադրական ընդհանուր տրամաբանությանն ու Սահմանադրության ամբողջ տեքստին: Օրինակ՝ Չեխիայի 2009 թ.-ի սահմանադրական փոփոխությունները վերաբերել են Պատգամավորների պալատի ինքնալուծարման հնարավորության նախատեսմանը, Լիտվայի 2002 թ.-ի սահմանադրական փոփոխությունները՝ տեղական ինքնակառավարման իրավունքին և այլն:

Վերը շարադրվածի առումով հարկ է նկատել նաև, որ մի շարք երկրներում Սահմանադրությունը զարգանում է ոչ այնքան տեքստային փոփոխությունների միջոցով, որքան սահմանադրական զարգացումների տեսանկյունից ընդունելի այլ եղանակներով, օրինակ՝ մեկնաբանության: ԱՄՆ 1787 թ. Սահմանադրությունը, օրինակ, իր գործողության ավելի քան երկու հարյուրամյակի ընթացքում ենթարկվել է ընդամենը 27 տեքստային փոփոխությունների³: Ըստ ԱՄՆ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի՝ Սահմանադրության տեքստային փոփոխությունները պետք է ընդունվեն Կոնգրեսի երկու պալատներից յուրաքանչյուրի ձայների առնվազն երկու երրորդով, այնուհետև 50 նահանգային օրենսդիր մարմինների առնվազն երեք քառորդը պետք է հավանություն տա նշված փոփոխություններին: Այդ է պատճառը, որ ԱՄՆ Սահմանադրությունը համարվում է աշխարհի ամենակոշտ սահմանադրություններից մեկը, որում չա-

---

¹ Տե՛ս Լիտվայի Հանրապետության 1992 թ. Սահմանադրություն, <http://www.lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-constitution/192/> /վերջին մուտք՝ 16.06.2018/:

² Տե՛ս Չեխիայի Հանրապետության 1993 թ. Սահմանադրություն, <http://www.psp.cz/en/docs/laws/constitution.html> /վերջին մուտք՝ 16.06.2018/:

³ Ընդ որում՝ վերջին փոփոխության առնչությամբ առկա են բազմաթիվ վեճեր, քանի որ շատերի կարծիքով, այդ փոփոխությունը սահմանված կարգով չի վավերացվել:

փազանց բարդ է տեքստային փոփոխություններ կատարելը: Միևնույն ժամանակ, չնայած տեքստային փոքրաթիվ փոփոխություններին, ԱՄՆ Սահմանադրությունը բազմաթիվ փոփոխություններ է կրել կիրառման ընթացքում՝ անընդհատ զարգանալով մեկնաբանության միջոցով¹:

Վերը շարադրվածը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ սուսկ երկարատև ժամանակահատվածի ընթացքում Սահմանադրության տեքստի անփոփոխելիությունն ինքնին չի վկայում սահմանադրական համակարգի կայունության մասին: Միևնույն ժամանակ, սահմանադրական կայունության համար այլ անհրաժեշտ հանգամանքների պայմաններում այն հանդես է գալիս որպես հիշյալ հատկանիշի առկայության արտահայտություն:

Այլ կերպ՝ տրամաբանությունը պետք է այն լինի, որ սահմանադրական համակարգը կայուն է ոչ թե այն պատճառով, որ Սահմանադրությունը չի փոփոխվում երկար ժամանակահատվածի ընթացքում, այլ հակառակը՝ վերջինս չի ենթարկվում հաճախակի փոփոխությունների, քանի որ ամրագրում է սոցիալական հանրության պատմական տվյալ փուլին բնորոշ իրավական հիմնարար արժեքներն ու սկզբունքները, այնպիսի կառուցակարգային լուծումներ, որոնք անհրաժեշտ են հանրային կյանքը սահմանադրական նորմերին ու սկզբունքներին համապատասխան վերակազմակերպելու, ինչպես նաև սահմանադրական նորմերն ու սկզբունքները զարգացող հասարակական հարաբերություններին համապատասխանեցնելու համար: Նշվածն էլ, իր հերթին, այդ նորմերի պատշաճ իրացման պայմաններում հանգեցնում է Սահմանադրության կենսունակության: Այդ առումով հիշատակման է արժանի գրականության մեջ արտահայտված այն տեսակետը, որ ժամանակը կարող է մեծացնել Սահմանադրության կենսունակությունը միայն այն դեպքում, երբ վերջինս ընկալվում է որպես հասարակական բարեկե-

---

¹ St' u Balkin J. M., Constitutional Interpretation and Change in the United States: The Official and the Unofficial, <http://juspolicum.com/article/Constitutional-Interpretation-and-Change-in-the-United-States-The-Official-and-the-Unofficial-1088.html> /վերջին մուտք՝ 16.06.2018/:

ցության վրա դրական ազդեցություն ունեցող պարտադիր փաստաթուղթ¹:

Հետևաբար, կարծում ենք, որ ոչ թե գործողության երկարատև ժամանակահատվածն է վկայում սահմանադրական կայունության մասին, այլ հիշյալ հատկանիշի ու դրան բնորոշ առանձնահատկությունների առկայությունն է նպաստում Սահմանադրության երկարակեցությանն ու կենսունակությանը:

Քննարկվող համատեքստում հարկ ենք համարում անդրադառնալ նաև այն հանգամանքին, թե կա արդյոք որոշակի ժամանակահատված, որի ընթացքում Սահմանադրությունը պետք է մնա ուժի մեջ, որպեսզի համարվի կայուն: Գրականության մեջ այդ առնչությամբ արտահայտվել են տարբեր տեսակետներ: Ջեֆերսոնը, օրինակ, հակված էր օրենքների, այդ թվում՝ Սահմանադրության ուժը մեխանիկորեն կորցնելու գաղափարին՝ որպես ելակետ ընդունելով այն հանգամանքը, որ այսօրվա մեծամասնությունը կարող է սահմանափակել իրեն և այսօրվա փոքրամասնությանը, բայց այն չի կարող սահմանափակել ապագա մեծամասնությանը կամ փոքրամասնությանը: Նրա կարծիքով, սահմանադրությունների համար գործողության օպտիմալ ժամանակահատվածը տասնինը տարի է՝ հիմք ընդունելով այդ տարիներին Եվրոպայում կյանքի միջին տևողությունն ու մեծահասակների ակտիվ կյանքի միջին ժամկետը²:

Վերը շարադրվածի առումով հարկ է նկատել, որ կատարված ուսումնասիրությունները վկայում են, որ ընդհանուր առմամբ սահմանադրությունները երկար չեն գործում: Աշխարհում դրանց գործողության միջին տևողությունը, սկսած 1789 թվականից, 17 տարի է: Սահմանադրությունների կեսը սովորաբար գործում է 18 տարի, և միայն 19%-ն է գործում մինչև 50 տարի: Բավական շատ են գործողության կարճատև ժամանակահատված ունեցող սահմանադրությու-

---

¹ St' u Negretto G. L., նշված աշխատությունը, էջ 27:

² St' u Thomas Jefferson to James Madison, September 6, 1789; Letter to Samuel Kercheval, July 12, 1816, <http://etext.virginia.edu/etcbin/toccer-new2?id=JefLett.sgm&images=images/modeng&data=/texts/english/modeng/parsed&tag=public&part=244&division=div1> (վերջին մուտք՝ 13.03.2014), Ginsburg T., Melton J., Elkins Z., նշված աշխատությունը:

յունները. մոտավորապես 7%-ը նույնիսկ չի գործում մինչև երկրորդ տարին: Լատինական Ամերիկայի և Աֆրիկայի երկրներում հիմնական օրենքի գործողության միջին տևողությունը համապատասխանաբար 12.4 և 10.2 տարի է, և դա այն պայմաններում, երբ հիշյալ տարածաշրջանների սահմանադրությունների մոտավորապես 15%-ն ուժը կորցնում է գործողության առաջին տարվա ընթացքում: Արևմտյան Եվրոպայի և Ասիայի երկրներում սահմանադրությունները գործում են համապատասխանաբար 32 և 19 տարի: Հարկ է նկատել նաև, որ սահմանադրությունների գործողության միջին տևողությունը վերջին 200 տարվա ընթացքում չի մեծացել, ընդհակառակը՝ կրճատվել է: Մինչև Առաջին համաշխարհային պատերազմն այն 21 տարի էր, մինչդեռ այդ ժամանակահատվածից հետո դարձել է 12 տարի¹:

Հետաքրքիր է նաև սահմանադրական փոփոխությունների հաճախականությունը 1991 թ.-ից հետո ընկած ժամանակահատվածում: 1991-2014 թթ. ընթացքում, օրինակ, Ալբանիայում ընդունվել է երկու Սահմանադրություն, երեք անգամ կատարվել են սահմանադրական փոփոխություններ և լրացումներ, Բելառուսում ընդունվել է մեկ Սահմանադրություն, երկու անգամ կատարվել են սահմանադրական փոփոխություններ և լրացումներ, Բոսնիա և Հերցեգովինայում ընդունվել է մեկ Սահմանադրություն, մեկ անգամ կատարվել են սահմանադրական փոփոխություններ և լրացումներ, Խորվաթիայում ընդունվել է մեկ Սահմանադրություն, չորս անգամ կատարվել են սահմանադրական փոփոխություններ և լրացումներ, Չեխիայում ընդունվել է մեկ Սահմանադրություն, յոթ անգամ կատարվել են սահմանադրական փոփոխություններ և լրացումներ, Լիտվայում ընդունվել է մեկ Սահմանադրություն, հինգ անգամ կատարվել են սահմանադրական փոփոխություններ և լրացումներ, Մոլդովայում ընդունվել է մեկ Սահմանադրություն, ութ անգամ կատարվել են սահմանադրական փոփոխություններ և լրացումներ, Ռուսաստանում ընդունվել է մեկ Սահմանադրություն, հինգ անգամ կատարվել են սահմանադրական փոփոխություններ և լրացումներ, Ռումինիայում ընդունվել է մեկ Սահմանադրություն, մեկ անգամ

---

¹ Sk' u Ginsburg T., Melton J., Elkins Z., նշված աշխատությունը:

կատարվել են սահմանադրական փոփոխություններ և լրացումներ և այլն¹:

Վերը շարադրվածը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ սահմանադրական փոփոխությունների հաճախականությունը տարբերվում է տարատեսակ սահմանադրական համակարգերում, և չնայած առկա միջինացված վիճակագրական տվյալներին՝ չկա այդ առնչությամբ մեկ ընդհանուր մոտեցում և մոդել՝ նկատի ունենալով քննարկվող փոփոխությունների հաճախականությունը պայմանավորող տարատեսակ գործոնները:

Ամփոփելով վերը շարադրվածը և հաշվի առնելով սահմանադրական կայունության ու ժամանակի միջև կապի առնչությամբ ներկայացված մեր մոտեցումը՝ կարծում ենք, որ նպատակահարմար չէ մատնանշել կոնկրետ ժամանակահատված, որի ընթացքում ուժի մեջ մնալու պարագայում Սահմանադրությունն ու սահմանադրական համակարգը կարող են համարվել կայուն: Բնականաբար, երկարատև ժամանակահատվածի ընթացքում Սահմանադրության գործողությունը, երբ այն միաժամանակ հանդես է գալիս որպես հասարակական հարաբերությունների ելակետային կարգավորիչ՝ համապատասխանելով դրանց զարգացման միտումներին, վկայում է Սահմանադրության կենսունակության, հետևաբար՝ նաև կայունության մասին: Սակայն այդ հանգամանքը տեսականորեն չի բացառում այնպիսի իրավիճակի առաջացումը, երբ գործելով նույնիսկ չափազանց կարճ ժամանակահատվածի ընթացքում՝ Հիմնական օրենքին բնորոշ լինի քննարկվող հատկանիշը: Դա կարող է տեղի ունենալ, օրինակ, այն դեպքում, երբ վերը նշված առանձնահատկություններով օժտված Սահմանադրության փոփոխության հիմնական պատճառը լինի պետական իշխանության ներկայացուցիչների փոփոխությունը: Հնարավոր է նաև հակառակ իրավիճակը, երբ երկարատև ժամանակահատվածի ընթացքում սահմանադրական

---

¹ St' u Ginsburg T., Melton J., Elkins Z., Chronology of Constitutional Events, Version 1.2 // Comparative Constitutions Project, <http://comparativeconstitutionsproject.org/download-data/>, /վերջին մուտք՝ 16.06.2018/, Հարությունյան Գ., Սարգսյան Հ., Գևորգյան Ռ., Սահմանադրականություն. Ախտորոշման, մշտադիտարկման և կառավարման խնդիրներ, Երևան, «Զանգակ», 2017, էջ 16-19:

տեքստի անփոփոխելիության պատճառը լինեն տարատեսակ քաղաքական և այլ գործոնները, ինչին արդեն անդրադարձանք աշխատանքի շրջանակում: Վերը շարադրվածն իր հերթին հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ քննարկվող հիմնախնդրի տեսանկյունից նույնպես հասարակության սահմանադրական և քաղաքական մշակույթն ունի առանցքային նշանակություն:

Ուստի, կարծում ենք, որ քննարկվող համատեքստում ելակետային պետք է լինի այն, որ նպատակահարմար չէ խոսել որևէ չափանիշային ժամանակահատվածի մասին, որն ինքնին ենթադրում է սահմանադրական կայունության հատկանիշի առկայությունը: Սակայն, բնականաբար, առավել ընդունելի են այն իրավիճակները, երբ երկարատև ժամանակահատվածի ընթացքում գործող Սահմանադրությունը միաժամանակ հանդես է գալիս որպես հասարակական հարաբերությունների ելակետային կարգավորիչ՝ համապատասխանելով դրանց զարգացման ընթացքին, իսկ նման պայմաններում Սահմանադրությունը դառնում է կենսունակ, հետևաբար նաև՝ կայուն:

Կարևոր է և այն, որ, մեր կարծիքով, Սահմանադրությունը չպետք է փոփոխության ենթակա լինի երկրի քաղաքական իրավիճակի յուրաքանչյուր փոփոխությանը կամ նոր քաղաքական մեծամասնության ձևավորմանը զուգընթաց: Սահմանադրությունը հասարակական հարաբերությունների կարգավորման տեսանկյունից ունի հիմնաքարային նշանակություն և չի կարող օգտագործվել որպես սոսկ ընթացիկ քաղաքական խնդիրները լուծելու միջոց: Ավելին՝ Սահմանադրությունը, բացի բարձրագույն իրավաբանական ուժ ունեցող փաստաթուղթ լինելուց, հանդես է գալիս նաև որպես կոնկրետ սահմանադրական համակարգի խորհրդանիշ և այդ տեսանկյունից ունի խորհրդանշական դերակատարություն: Հետևաբար, Հիմնական օրենքը պետք է հասարակության համար իրականում ընկալվի որպես հիմնարար փաստաթուղթ, սահմանադրական համակարգի խորհրդանիշ, փաստացի գոյություն ունեցող սահմանադրականության զգացողություն առաջացնի, ոչ թե յուրաքանչյուր քաղաքական իրադարձությանը զուգընթաց պատահականորեն ընդունվող կամ փոփոխվող քաղաքական հոչակագրի: Ուստի, սահմանադրական փոփոխությունների հաճախականությունը չի կարող պայմանավորված լինել սոսկ քաղաքական ուժերի հարաբերակ-

ցությամբ և դրա մաթեմատիկական հաշվարկով: Սահմանադրության ընդունման եղանակն ու նրա իրացման ընթացքը պետք է հասարակությունում համոզմունք ձևավորեն, որ այն կայուն փաստաթուղթ է, կոնկրետ սահմանադրական համակարգի խորհրդանիշ և չի կարող փոփոխվել՝ սուկ օրվա մեծամասնության քաղաքական կամքով պայմանավորված: Հակառակ իրավիճակը կարող է անհնար դարձնել սահմանադրական նորմերի պատշաճ իրացումն ու հանգեցնել սահմանադրական կայունության հիմքում ընկած արժեքների ձևախեղման, ինչպես նաև իրավական պետության հիմքում ընկած այնպիսի արժեքների խաթարման, ինչպիսիք են կանխատեսելիությունը և իրավական որոշակիությունը՝ բացառելով նաև Սահմանադրության՝ որպես կոնկրետ սահմանադրական համակարգի խորհրդանիշի ընկալումը:

Քննարկվող հիմնախնդրի առումով Վենետիկի հանձնաժողովը բազմիցս արձանագրել է, որ Սահմանադրության չափազանց հաճախակի փոփոխությունները բացասական ազդեցություն են ունենում սահմանադրական ու քաղաքական կայունության տեսանկյունից¹: Ավելին՝ Խորվաթիայի սահմանադրական փոփոխությունների առնչությամբ Հանձնաժողովը ցավով ընդգծել է, որ չափազանց կարճ ժամանակահատվածի ընթացքում² Սահմանադրությունը փոփոխվել է երկու անգամ՝ հնարավորություն չտալով լիարժեք արդյունավետությամբ օգտվելու առաջին փոփոխության ընձեռած հնարավորություններից³:

Մինչույն ժամանակ, նկատի ունենալով կատարված եզրահանգումները, կարծում ենք, որ արդարացված չէ նաև հակառակ ծայրահեղությունը, երբ սահմանվում է կոնկրետ ժամանակահատված, որի ընթացքում Սահմանադրությունը չի կարող ենթարկվել փոփոխությունների: Օրինակ՝ Հունաստանի Սահմանադրության

---

¹ Տե՛ս CDL-AD(2010)001, նշված փաստաթուղթը:

² Խոսքը 2000 թ. և 2001 թ. սահմանադրական փոփոխությունների մասին է:

³ Տե՛ս CDL-PI(2015)023, *Compilation of Venice Commission Opinions concerning Constitutional Provisions for Amending the Constitution // European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Strasbourg, 22 December 2015*, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2015\)023-e/վերջին մուտք՝ 16.06.2018/](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2015)023-e/վերջին մուտք՝ 16.06.2018/):

110-րդ հոդվածը սահմանում է, որ Սահմանադրության փոփոխությունն արգելված է նախորդ փոփոխություններից հետո հինգ տարվա ընթացքում¹:

Ներկայացված վերլուծությունը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ անհնար է խոսել որևէ չափանիշային ժամանակահատվածի մասին, որն ինքնին ենթադրում է սահմանադրական կայունության հատկանիշի առկայությունը կամ մատնանշում է սահմանադրական փոփոխությունների հնարավոր հաճախականությունը: Միևնույն ժամանակ, կարծում ենք, որ քննարկվող խնդրի լուծման հիմնական բանալին պետք է լինի սահմանադրական համակարգի կայունության էությունը կազմող արժեքների և սահմանադրական զարգացումների անհրաժեշտության ու դրա հիմքում ընկած արժեքների միջև յուրաքանչյուր կոնկրետ իրավիճակում հավասարակշռություն գտնելը:

КОНСТИТУЦИОННАЯ СТАБИЛЬНОСТЬ И ПЕРИОДИЧНОСТЬ КОНСТИТУЦИОННЫХ ИЗМЕНЕНИЙ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОЙ КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВОЙ МЫСЛИ

Анаит Манасян

*Проректор Академии юстиции по научной работе,
доцент кафедры конституционного права ЕГУ,
кандидат юридических наук*

В статье рассматриваются вопросы периодичности конституционных изменений и влияния последней на стабильность конституционных систем. Изучив периодичность конституционных изменений в различных странах, мы пришли к заключению, что конституция не должна меняться с каждым изменением политической ситуации в стране или формированием нового конституционного большинства. Конституция является не только документом, имеющим

---

¹ Տե՛ս Հունաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն, <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/001-156%20aggliko.pdf> /վերջին մուտք՝ 16.06.2018/:

высшую юридическую силу, но и символом конкретной конституционной системы. В этом аспекте основной закон имеет символическую значимость. Следовательно, пути и периодичность изменения Конституции должны формировать убеждение в обществе, что Конституция является стабильным документом, символом конкретной конституционной системы и не может меняться лишь на основании политической воли политического большинства.

CONSTITUTIONAL STABILITY AND FREQUENCY OF CONSTITUTIONAL AMENDMENTS IN THE CONTEXT OF MODERN CONSTITUTIONAL-LEGAL THOUGHT

Anahit Manasyan

*Vice-Rector of the Academy of Justice for Scientific Affairs,
Associate Professor at the Chair of Constitutional Law of YSU,
Candidate of Legal Sciences*

Article considers issues with regard to frequency of constitutional amendments and the impact of the latter on the stability of constitutional systems. Studying the frequency of constitutional amendments in various states, author draws a conclusion that the Constitution should not be amended parallel with each change of the political situation in the state or formation of a new constitutional majority. Constitution is not just a document with a highest legal force, but also a symbol of a concrete constitutional system, and from this viewpoint the Basic Law has a symbolic significance. Hence, the ways and frequency of constitutional amendments should form a conviction in the society that the Constitution is a stable document, symbol of a concrete constitutional system and cannot be amended just on the basis of the political will of the political majority of the day.

Բանալի բառեր – սահմանադրական կայունություն, սահմանադրական զարգացումներ, սահմանադրական փոփոխությունների հաճախականություն, Սահմանադրություն, խորհրդանշական դերակատարություն:

Ключевые слова: *конституционная стабильность, конституционное развитие, периодичность конституционных изменений, Конституция, символическая значимость.*

Keywords: *constitutional stability, constitutional developments, frequency of constitutional amendments, Constitution, symbolic significance*